

Balanceren in de Nicolaaskerk

Zondagavond 22 september aanstaande keert de Bach Cantorij Baarn na het zomerreces terug in de Nicolaaskerk. Op de lessenaars staat o.a. BWV 48, een cantate uit Bach's eerste jaar in Leipzig. Geschreven voor de 19de zondag na Trinitatis (Pinksteren), toen zondag 3 oktober 1723. De sombere titel: Ich elender Mensch, wer wird mich erlösen vom Leibe dieses Todes! ', rechtstreeks geplukt uit de brief van de apostel Paulus aan de Romeinen (7:24), is geen lekkere binnenkomer. Het is ook meteen de enige tekst uit het openingskoor. En dat of misschien wel juist, zo vlak na een zonovergoten zomer. Maar ja, de Bachliefhebbers onder ons weten wel beter: hoe schurender de tekst, des te schoner de noten.

De cantatedienst begint om 19.30 uur.

Voorganger is emeritus predikant ds. René van den Beld.

Cantate BWV 48

Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen van dit lichaam van de dood?

Tja, de titel is niet mis te verstaan.

Het openingskoor (1) kent drie lagen: de instrumentale inleiding, de vocale laag, en tenslotte de koraalmelodie. Opvallend in die vocale melodie is niet alleen dat het koor in de ik-vorm zingt, maar vooral de toonafstand tussen de eerste twee noten. Eerst een kleine sext, zoals in het Erbarme dich uit de Mattheus Passion, naar het einde toe heftiger door nog een stapje hoger te grijpen naar een septiem, en tenslotte zelfs een octaaf. Alles wordt in het werk gezet om het woord 'elender' zo schrijnend mogelijk te markeren. En dat zeven maal!

Wordt enerzijds de ellende wanhopig weergegeven met een zucht naar verlossing, anderzijds klinkt volkomen autonoom in de trompet- en hobopartij al de geruststellende melodie van het slotkoraal (7) op de wijze van het kerklied 'Herr Jesu Christ, du höchstes Gut'. Een wenkend perspectief: er is uitzicht op een happy end.

In de volgende twee delen zinspeelt de cantatetekst (schrijver onbekend) nog op de inhoud van Paulus' woorden in zijn brief aan de Romeinen, d.w.z. de kleine Christelijke gemeenschap in Rome. Het werkt als voorspel tot het evangelie voor 19de zondag na Trinitatis: Mattheus 9,1-8, waarin de lamme door Jezus wordt genezen.

Het smartelijke affect uit het openingskoor wordt nog eens onderstreept in het recitatief voor

alt (2), begeleid door continuo én strijkers. De beeldende tekst wordt vrijwel één op één vertaald met muzikale middelen ; enorme intervallen bij 'Schmerz' en 'Elend', rauw klinkende lage tonen bij 'Sterbehaus' en 'Grabe', en scherpe akkoorden bij 'Gift' en 'Schmerz'. Ziehier de metafoor: de lijdende gelovige als de verlamde mens.

Dan volgt een vierstemmig koraal (3) als conclusie van beide voorgaande delen. Maar de tekst gaat een stapje verder: als straf en pijn dan toch op zonde moeten volgen, dan liever hier op aarde dan straks aan gene zijde.

Hier eindigt m.i. deel I van deze korte cantate.

Happy End?

In deel II maken we pas echt kennis met de portee van de evangelietekst, de heilbrengende boodschap uit Mattheus 9, 1-8. De aria (4) voor alt en hobo (een echt duo) zorgt voor een totaal andere sfeer. Weg laag hangende wolken, tijd voor lieflijke dansmuziek in 8/3 maat. Ja, dat is de muziek! In de tekst weerklinkt nog de worsteling tussen vlees en geest, lichaam en ziel. Maar allengs klaart het weer zienderoren op. De kernwoorden in het navolgende tenorrecitatief (5) , 'Jesu Kraft', 'gesund' en 'stark', onderstrepen die decorwisseling. Dit recitatief en de daarop volgende, stralende aria (6) raken de inhoud van Mattheus' evangelie in het hart: zowel lichaam als ziel worden door Jezus gered.

Het harmonisch slotkoraal (7) waarvan de melodie al zat verpakt in het openingskoor, bevestigt nog eens waartoe deze cantate opwekt. Let vooral op het heerlijk lange 'bleiben' aan het slot.

Balanceren in de Nicolaaskerk

Vanwaar toch zulke heftige tegenstellingen in de beperkte omvang van deze cantate? Zoek het antwoord buiten de kerk. Letterlijk in de natuur, de kosmos. We bevinden ons op het snijvlak van twee seizoenen in de oneindige cyclus van dood en leven. Natuurlijk spelen voor-christelijke, oeroude kennis, antieke wijsheden en rituelen hier een rol. Net als bij het begin van de lente rond 21 maart, staat rond 22 september de zon recht boven de evenaar. De equinox: overal ter wereld duurt de dag dan even lang als de nacht. Alles is/lijkt in volkomen balans. Het is dood tij. Een uitgelezen tijdstip om te reflecteren op de essentie van dag en nacht, van licht en duisternis, van goed en kwaad en zo voort.

Als vocale solisten verwelkomt de BCB Janneke Vis, alt en William Knight, tenor. Concertmeester is dit keer Elisabeth IngenHousz, Ruud Ootes, trompet, Henk Knöps, hobo en Henk van Zonneveld bespeelt zowel het kistorgel van de BCB als het fraaie neo-barokke Verschuieren orgel van de Nicolaaskerk. Directie van solisten, koor en orkest van de cantorij ligt in de energieke handen van dirigent Anthony Scheffer.

Verzoeken dit vignet bij het artikel te plaatsen en –indien mogelijk– een foto van een of meer vocale solisten (zie bijlagen)